

ANTIKVARISK FÖRUNDERSÖKNING

HAMNMAGASINET

Kryssaren 2

Södertälje kommun Stockholms län Södermanland

2018-04-20 rev. 2018-05-09

BENÄMNING Hamnmagasinet
KOMMUN Södertälje
FASTIGHET Kryssaren 2
ADRESS Hansavägen 9
ER REF. Paula Rönnbäck/Tove Entin
DATUM 2018-04-20 rev. 2018-05-09

ANTIKVARISK FÖRUNDERÖKNING AV HAMNMAGASINET, SÖDERTÄLJE

Södertälje Södra står inför en större omvandling från industri- och hamnområde till en ny stadsdel med bostäder och centrumfunktioner. I arbetet med att ta fram en ny detaljplan för området har hamnmagasinet tillsammans med delar av bebyggelsen i kvarteret Isbrytaren, identifierats som byggnader att tillvarata och utveckla i det nya området. Denna antikvariska förundersökning är beställd inom den kontexten och är avsett att vara ett pedagogiskt och användbart kunskapsunderlag i den pågående planprocessen.

Syftet med undersökningen är att öka kunskapen om byggnadens historia och betydelse i området, att definiera och beskriva hamnmagasinet kulturrelaterade värden samt formulera råd och riktlinjer i fråga om ändringar och användning av byggnaden.

Förundersökningen har tagits fram på uppdrag av Tove Entin och Paula Rönnbäck, planarkitekter vid planenheten, Samhällsbyggnadsenheten, Södertälje kommun. Arbetet är utfört av Lina Karlsson och Beata Nordenmark, byggnadsantikvarier vid AIX Arkitekter AB, under januari-mars 2018.

Fotografier är, om ej annat anges, tagna av AIX Arkitekter.

Stockholm datum som ovan

Lina Karlsson

Byggnadsantikvarie, certifierad sakkunnig kulturvärden - K
Tel. nr. 08-690 29 89

Beata Nordenmark

Byggnadsantikvarie, certifierad sakkunnig kulturvärden - K
Tel. nr. 08-690 29 38

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Orientering.....	1
1.1. Bakgrund	1
1.2. Syfte	1
1.3. Läsanvisning	2
1.4. Metod	2
2. Författningsskydd.....	3
2.1. Översiktsplan 2013-2030	3
2.2. Kulturmiljöprogram	3
2.3. Varsamhetskrav och förbud mot förvanskning	3
2.4. Detaljplan	4
3. Kulturhistoriska värden.....	5
3.1. Tidigare bedömningar	5
3.2. Kulturhistorisk värdebeskrivning	5
3.3. Värdebärande delar och detaljer	7
4. Kvaliteter att ta tillvara/Rekommendationer vid ändring	9
4.1. Rekommendationer vid ändring	9
4.2. Känslighets/tålighetsanalys	11
5. Historik.....	15
5.1. Södertälje Södra	15
5.2. Uthamnen	16
5.3. Byggnadshistorik	17
6. Nulägesbeskrivning.....	21
6.1. Hamnområdet	21
6.2. Exteriör	21
6.3. Interiör	23
7. Nybyggnadsritningar.....	26
8. Källor.....	31

1. ORIENTERING

Hamnmagasinet i Södras industri- och hamnområde är föremål för denna antikvariska förundersökning. Uppdraget föranleds av att ett planarbete har inletts för att omvandla området till en ny stadsdel med bostäder och centrumfunktioner.

Orienteringskapitlets syfte är att ge en bakgrund till rapportens syfte och underlätta läsningen.

1.1. Bakgrund

Magasinet ligger i norra delen av Södras industri- och hamnområde, drygt två kilometer sydost om Södertälje stadskärna. Pendeltågsstationen Södertälje hamn finns 400 meter västerut.

Södertälje kommun har påbörjat ett planarbete för att omvandla den norra delen av industri- och hamnområdet till ett bostadsområde med blandade centrumfunktioner. Områdets potential toppas av det vattennära läget samt goda kommunikationer genom pendeltågsstationen Södertälje syd.

Planområdet omfattar ett större område där bland annat kvarteren Kryssaren 2 och Isbrytaren 1 ingår. Parallellt med denna förundersökning tar AIX Arkitekter även fram en motsvarande rapport för delar av bebyggelsen inom Isbrytaren 1.

1.2. Syfte

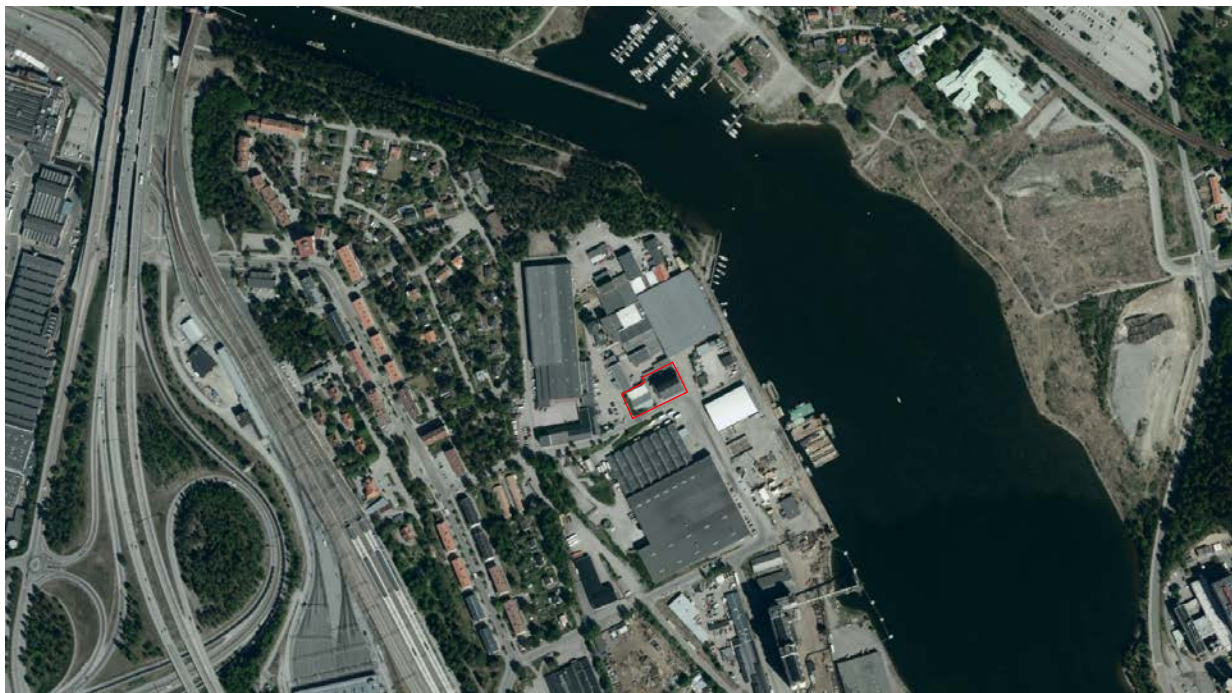
Föreliggande antikvariska förundersökning syftar till att definiera byggnadens kulturhistoriska värden samt att formulera råd och riktlinjer i fråga om varsamhet och ändringar samt framtida användning. Byggnaden i sig är förundersökningens fokus och dess sammanhang i industri- och hamnområdet behandlas endast på en övergripande nivå och där det har bedömts vara relevant i fråga om byggnadens kulturhistoriska betydelse.

Förundersökningen är avsedd att fungera som ett användbart kunskapsunderlag i den pågående fysiska planeringen och ska bidra till att hänsyn tas till fastighetens kulturhistoriskt värdefulla delar.

Beskrivningar av jordbrukets och handelns utveckling under det tidiga 1900-talet berörs endast mycket ytligt, och finns läsbar i andra skrifter och rapporter. Uppdragets omfattning tillsammans med en bedömning av relevansen för uppdragets syfte har styrt innehållet. Mer ingående rapporter och skrifter som tar upp handeln med jordbruksprodukter och hamnarnas utveckling under 1900-talet finns att tillgå om man vill fördjupa sig i den mer allmänna samhällshistorian.

Otrofoto över Södertälje tätort. Stadskärnan är markerad med blå ton. Området Södra, där hamnmagasinet finns, markeras med orange färg. Magasinets läge markeras med svart punkt. Ortofoto: Lantmäteriet.

Otrofoto över norra delen av området Södra, med norra delen av industriområdet mitt i bild. I bildens övre del ses Södertälje kanal och till vänster väg E4 med trafikplats Saltskog. Hamnmagasinet vid Södertälje uthamn markeras med röd ram. Ortofoto: Lantmäteriet.

1.3. Läsanvisning

Förundersökningen är uppdelad i tre huvudsakliga delar:

Bakgrundskapitlen Orientering och Författningsskydd ger läsaren en inblick i kontexten för denna utredning och det juridiska ramverket för hanteringen av byggnadens kulturhistoriska värden.

Den kulturhistoriska värdebeskrivningen identifierar och definierar magasinets kulturvärden. Det efterföljande kapitlet Kvaliteter att ta tillvara/ Rekommendationer vid ändring ger, utifrån den kulturhistoriska värderingen, konkreta förhållningssätt för att tillvarata och utveckla anläggningen på ett varsamt sätt.

Historiken och nulägesbeskrivningen ger läsaren en övergripande bild av de historiska skeenden som lett fram till byggnadens nuvarande utseende och användning, dess bevarandegrad och de kulturhistoriska förutsättningar som finns i varje del av byggnaden.

1.4. Metod

Den kulturhistoriska värderingen utgår från ett perspektiv av kunskaps/dokumentvärden och upplevelsevärden. Den bygger på en beprövad antikvarisk metodik med en terminologi som i huvudsak kan hänvisas till boken Kulturhistorisk värdering av bebyggelse av Axel Unnerbäck (Riksantikvarieämbetet 2002). Kunskaps- eller dokumentvärden avser den information en byggnad kan förmedla från t.ex. samhällshistorisk och arkitekturhistorisk synpunkt.

Upplevelsevärden avser miljöskapande, arkitektoniska och estetiska kvaliteter.

1.4.1. Känslighet- och tålighetsanalys

För att på ett pedagogiskt sätt redovisa byggnadens känslighet och tålighet för förändring så har en känslighet- och tålighetsanalys tillämpats på varje våningsplan. För exteriören har en redovisning av värdefulla byggnadesdelar gjorts på en typfasad. Analysen ger riktlinjer för hur förändringståligena olika delar av byggnaden är och hanterar i första hand hela rum, men också enskilda byggnadsdelar som stompelare och fönster. Analysen bedömer byggnaden utifrån en skala med tre nivåer:

Hög känslighet (röd) innebär att mindre ändringar inom ytan kan genomföras under förutsättning att stor hänsyn visas för rummets/byggnadsdelarnas karaktär.

Känsligt (orange) mot förändring innebär att befintliga värden är av sådan art att förändring kan göras under förutsättning att åtgärden görs med hänsyn till utpekade värden.

Tåligt (gul) innebär att rummet är av föränderlig karaktär eller har givits en gestalt som saknar tydlig koppling till byggnadens kulturhistoriska bakgrund. Tåliga ytor bedöms kunna förändras utan påtagliga negativa konsekvenser för byggnadens kulturhistoriska värden.

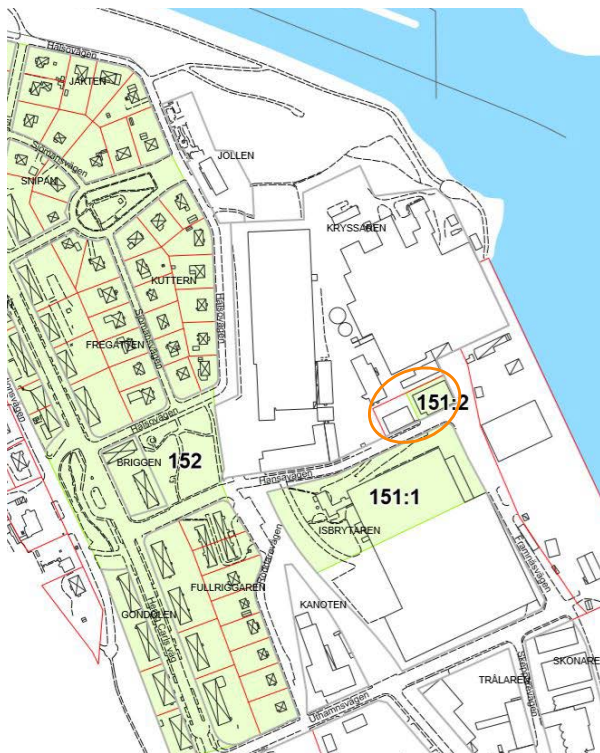
2. FÖRFATTNINGSSKYDD

I detta kapitel redogörs för det juridiska ramverk som styr hanteringen av byggnadens kulturhistoriska värden.

Magasinet är utpekade i kommunens kulturmiljöprogram och genom det omfattas den av Plan- och bygglagens varsamhetskrav och förvanskningförbud vid ändring. Byggnaden regleras inte av andra lagrum i fråga om kulturhistoriska värden.

2.1. Översiktsplan 2013-2030

Framtid Södertälje, Södertäljes översiktsplan 2013-2030, antogs 2013. I ÖP redogörs för att Södertälje ska utvecklas som regional stadskärna, enligt RUFs, den regionala utvecklingsplanen för Stockholms län 2010. I denna regionala stadskärna ingår Södras industri- och hamnområde. I del 3: Utveckling av staden anges som en av principerna för utveckling att Södertälje Södra/Hammen har potential att utvecklas till en "sjöstad" vid sidan om verksamhet som blir kvar i området. Områdets kombination av närbelägen spårbunden trafik och sjöläget beskrivs som oslagbart. Bland de riktlinjer för utveckling som listas anges att områden som Södertälje Södra, med goda förutsättningar att förstärka sina stadskvaliteter, ska utvecklas till tyngdpunkter i staden med en mångfald av urbana verksamheter som handel, kultur och restauranger.

Karta ur *Inventering av Kulturmiljöer i Södertälje*. Miljöer/fastigheter som i kulturmiljöprogrammet är utpekade som värdefulla är grönmärkade.

Södra tillhör också de områden som anges som tyngdpunkter där förtätning i första hand ska ske.

Följande av relevans för denna utredning står att läsa i del 4, kapitel 5: Riktlinjer för kulturmiljö:

4.5.1 *Vid nyexploatering eller kompletteringar inom utpekade kulturmiljöer utgör "Inventering av kulturmiljöer i Södertälje kommun" ett vägledande kunskapsunderlag.*

4.5.3 *Vid nyexploatering eller kompletteringar av befintlig miljö bör hänsyn tas till kulturmiljövärden, landskapets befintliga karaktär och områdets identitet.*

4.5.4 *Förändringar som berör områden med särskilt miljö- och stadsbildsvärde och byggnader med särskilt arkitektoniskt och kulturhistoriskt värde bör utföras med varsamhet och med hänsyn till bebyggelsens särdrag.*

2.2. Kulturmiljöprogram

Hamnmagasinet tillhör de byggnader och miljöer som bedöms ha höga eller särskilda kulturhistoriska värden i *Inventering av kulturmiljöer i Södertälje kommun*. I inventeringen är endast huvudmagasinet utpekade, inte det intilliggande trämagasinet som också det tillhör samma anläggning. Inventeringen är ett vägledande kunskapsunderlag för hanteringen av de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna och miljöerna i den fysiska planeringen. Inventeringen initierades 2005 genom ett kommunalt uppdrag att upprätta ett kulturmiljöprogram. Programmet antogs av kommunstyrelsen 2011.

Till inventeringen hör också en handläggningsordning som är antagen av kommunens byggnadsnämnder och kommunstyrelsen. Denna ger kommunens kulturmiljöexpertis möjlighet att yttra sig när planer och bygglov berör utpekade kulturmiljöer.

2.3. Varsamhetskrav och förbud mot förvanskning

Följande paragrafer ur PBL omfattar bebyggelse som bedöms ha ett särskilt kulturhistoriskt värde:

PBL 8 kap § 13: *"En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas."*

Enligt PBL 8 kap § 14 och 17 ska underhåll och ändringsarbeten ske varsamt.

PBL 8 kap § 14: (...) *"Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras."*

PBL 8 kap § 17: *"Ändring av en byggnad (...) ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens*

PBL 8 kap 9 §: "En obebyggd tomt som ska bebyggas ska ordnas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och till natur- och kulturvärdena på platsen. (...) "

En ny detaljplan för området kommer att tas fram 2018-19. Planen kommer sannolikt att innebära bestämmelser om hänsyn, varsamhet och skydd för hamnmagasinet. Nuvarande *Förslag till ändring av stadsplan för kvarteret Kryssaren m.m. inom västra området av Södertälje*, är antagen hösten 1965. Magasinet och den intilliggande träbyggnaden på Kryssaren 2 betecknas med H, område för (endast) handelsändamål. De omges av prickad mark som inte får bebyggas. Planens huvudsyfte var en ändring och utvidgning av kvarteret för att reglera förhållanden som rörde det inom kvarteret belägna industriföretaget Siporex. Häribland möjliggjordes för uppförande av en ny kontorsbyggnad. Planen innebär inga bestämmelser avseende varsamhet för hamnmagasinet.

3. KULTURHISTORISKA VÄRDEN

Hamnmagasinet bär på kulturhistoriska värden både ur ett byggnads- och teknikhistoriskt och ett samhällshistoriskt perspektiv. Det bidrar till att områdets historia kan läsas och förstås, och är en av hamnens symbolbyggnader. Nedan redogörs för dess värden som ligger till grund för antikvariska råd och riktlinjer i följande kapitel.

Kulturhistoriska värden kan vara både immateriella och materiella. I byggnadssammanhang är värdena ofta knutna till fysiska lämningar som kan berätta om vår gemensamma historia.

Att värdera kulturhistorisk bebyggelse handlar i princip om att inledningsvis beskriva byggnadens historiska utveckling, därefter analysera vad som finns kvar från olika tidsperioder för att sedan definiera vilken information som är möjlig att av-läsa eller uppleva i miljön och slutligen identifiera värdebärande byggnadsdelar, karaktärsdrag och uttryck. Här delas värdet upp i kunskapsvärden och upplevelsevärden.

3.1. Tidigare bedömningar

3.1.1. Kulturmiljöprogrammets formuleringar

I *Inventering av kulturmiljöer i Södertälje kommun*, antagen av kommunfullmäktige 2011, uttrycks att magasinet "är ett fint exempel på den nationalromantiska erans tolkning av ett hamnmagasin, anspelande på hansatidens tegelarkitektur, branta tak och takkupor. Den visar också på hamnens betydelse för Mälardalens jordbruksproduktion."

I inventeringen är endast hamnmagasinet, inte det mindre trämagasinet väster om detta, utpekat.

Under rubriken Vägledning anges att "Underhållet av byggnaden bör baseras på ursprungliga material och värnande om ursprungligt formspråk som portar, fönster, blinderingar m.m."

3.2. Kulturhistorisk värdebeskrivning

Utsädesmagasinet, hamnmagasinet, har i första hand höga samhällshistoriska och byggnadshistoriska värden. Den är en viktig komponent i läsbarheten av hamnens historia och roll i samhället under 1900-talets första hälft, och gör att hamnens historia kan upplevas och förstås även idag.

3.2.1. Kunskapsvärden

Utsädesmagasinet har ett betydande samhällshistoriskt värde genom sin ursprungliga funktion som utsädesmagasin, strategiskt placerat i hamnmiljön för en direkt anknytning till sjötransport. Järnvägen

fanns redan etablerad på platsen och det logistiska läget var utmärkt, när magasinet uppfördes med direkt anknytning till hamnens järnvägsspår. Magasinet uppfördes under Första världskriget och i de erfarenheter om livsmedelstillgång som krigssituationen i Europa medför. Under Andra världskriget användes det som magasin för statens säd och hade tillsammans med många andra lagerlokaler en viktig roll i att säkra tillgången på spannmål. Trots att det förlorade sin funktion som sädsmagasin redan på 1960-talet är dess historia läsbar genom den mycket funktionsspecifika och välbevarade gestaltningen.

Magasinet visar på hamnens varierade verksamheter, tillsammans med den tidigare bilimportanläggningen

Översikt mot norr. Till vänster i bild ses trämagasinet.

Översikt mot öster. Tillbyggnaden och delar av huvudbyggnadens nordfasad är putsade.

Östgaveln med ursprungliga fönster och portar samt karaktäristiska tak över första våningens luckor och fönster.

Gjuten fönsterbänk, ursprungliga enkelglasfönster och vädringsbeslag.

i kv. Isbrytaren, den större silo som vid 1960-talets mitt ersatte magasinets som spannmålsförvaring, en utveckling som pågick i hela landet från 1900-talets mitt. Tillsammans med silon skildrar magasinet också den historiska utvecklingen inom spannmålshanteringen. Hamnmagasinet är en del i berättelsen om växtförädlingens historia och även om exportens och importens betydelse för utvecklingen. De framsteg som gjordes genom korsningar och introduktion av nya arter från andra länder, kunde genom de centrala utsädesbolagens kommersiella verksamhet spridas till bönder både inom och utom landet. Anknypningen till hamnens järnvägsspår är tydlig även om det stickspår som lett in på fastigheten tagits bort.

Byggnadsteknikhistoriskt har magasinet ett värde genom sin mycket funktionstypiska och representativa konstruktion. Den bärande trästommen med relativt täta pelare och träbjälklag som repeteras i flera öppna våningsplan är signifikant för tidens sädesmagasin. Mindre rester och spår av verksamhetsanknuten utrustning finns bevarad och har också den ett teknikhistoriskt värde. Byggnaden har genomgått mindre förändringar men bibehåller sin enkla karaktär av magasin.

Frånsett att magasinet är ovanligt stort, är det i sig inte unikt, utan kan ses som representant för den relativt vanliga byggnadstypen magasinsbyggnad. Det är synnerligen välbevarat exteriört, med enbart mycket små reversibla ändringar av enstaka portar och fönster. Byggnads- och arkitekturhistoriskt är det värdefullt genom sin bibehållna, enkla men omsorgsfullt utformade exteriör.

Ur ett historiskt perspektiv hör magasinet nära samman med det intilliggande trämagasinet, vilket utgjorde huvudsaklig förvaring av säden i säckar innan Andra världskriget försvårade tillgången på säckar. Då började man istället transportera säden via en utvändigt transportör som gick mellan trämagasinet och det stora magasinsbyggnaden där det lösförvarades. Trämagasinet är en enkel och robust träbyggnad, med ett visst samhällshistoriskt värde. Det är exteriört förvanskat genom en sentida plåtfasad, medan det interiört har den stående plankstommen exponerad.

3.2.2. Upplevelsevärden

Hamnmiljön visar idag upp en stor mångfald av strukturer för hamn- och industriverksamhet från 1900-talet. Magasinet är en av områdets

Interiör från våning 5 tr som visar de övre takvåningarnas konstruktion och panelklädda väggar.

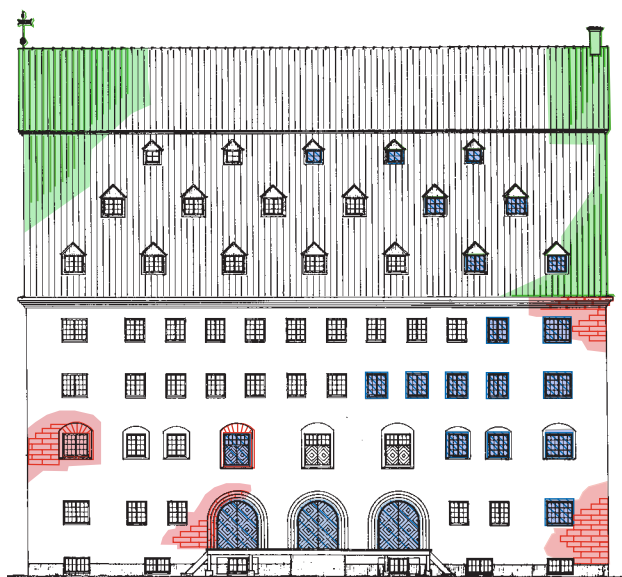
Trattar i taket på våning 4 tr, som tillhör de få bevarade spåren efter hanteringen av spannmål i byggnaden.

Kulturhistoriskt värdefulla byggnadsdelar

Blå: Organiskt material såsom trä

Röd: Oorganiskt material såsom puts, sten och glas

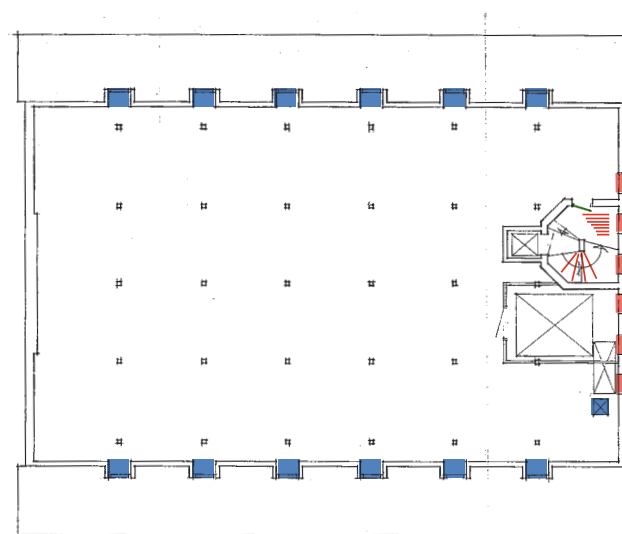
Grön: Metall

Fasad mot norr.

Bottenvåning, plan 2.

Våning 5 tr, plan 7.

äldsta byggnader och berättar om hamnens tidiga 1900-talshistoria. För att områdets historiska djup ska vara fortsatt läsbart är hamnmagasinet av stort värde. Det är också en dominant i området genom sin stora volym och är en symbolbyggnad tillsammans med den f.d. bilimporthallen, 1960-talets silo och hamnens kran.

3.3. Värdebärande delar och detaljer

Illustrationerna till vänster utgör en översiktlig illustration av följande lista över värdefulla delar. Exteriört är följande byggnadsdelar och strukturer exponenter för det kulturhistoriska värdet:

- Den stora, massiva volymen med repetitiva komponenter som fönster och rundbågiga parportar.
- Tegelfasaderna med blinderingar som ursprungligen tror ha varit tunt slammade.
- Byggnadens småspröjsade träfönster med ursprungliga glas.
- Ursprungliga portar, skärmtak och luckor av trä.
- Smidesportar.
- Det höga valmade taket med storsinusplåt och näta takkupor i tre våningar. Ursprunglig takvimpel och skorsten.
- Tillbyggnadens underordnade volym och enkla släta putsfasad. Dess putsade gördelgesims och takfris. Troligtvis ursprungliga smidda plåtdörrar mot väster och norr.

Interiört är följande byggnadsdelar och strukturer exponenter för det kulturhistoriska värdet:

- Hela, öppna våningsplan, dominerade av den bärande trästommens kvadratiske pelare och bärlinor.
- Trägolvet.
- Murade, lutande fönsternischer i de fyra nedre våningarna.
- Brädklädda takkupor.
- Kraftiga vädringsbeslag av smide.
- Trapphuset i husets östra del, generell gestaltning med smäckra handledare och ursprungliga dörrar av järn.
- Smidda dörrar i utbyggnadens bottenvåning, ursprungliga beslag.
- Sädetransportör i trä mellan våning 3-5.
- Mindre funktionsanknutna detaljer som exempelvis trättar i järn och trä i tak och träluckor i golv.

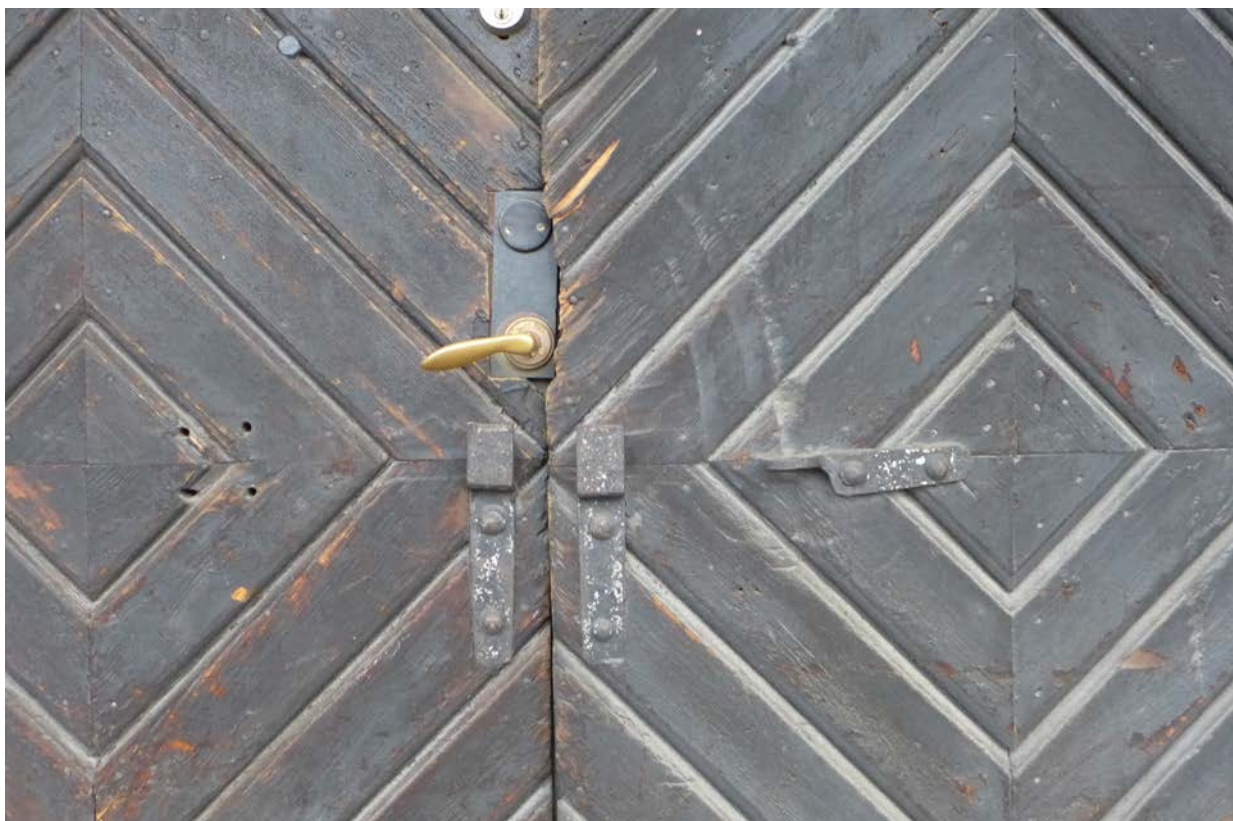
Nordfasaden med delvis putsade ytor.

Tidigare källarfönster är idag igensatta.

Byggnadens småspröjsade fönster är ursprungliga och i be

Detalj ver en av träportarna.

4. KVALITETER ATT TA TILL VARA/REKOMMENDATIONER VID ÄNDRING

Följande kapitel syftar till att ge antikvariska råd och riktlinjer för att tillvarata och utveckla anläggningens kulturhistoriska värden i en kommande ombyggnad.

Riktlinjerna tar inte hänsyn till något liggande förslag utan förhåller sig till kommande åtgärder på en generell nivå. Skall- och börkrav utgår ifrån anläggningens kulturhistoriska värden, ex. "Skall byggnadens nuvarande kulturhistoriska värden bibehållas utan påtaglig negativ påverkan skall följande beaktande vidmakthållas". Börkrav är mer flexibla rekommendationer som dels rör underhåll som bör utföras på ett visst sätt eller med vissa material. Börkrav används också i fråga om ändringar där mindre avvikelser från rekommendationen inte bedöms innebära stora effekter för det kulturhistoriska värdet.

4.1. Rekommendationer vid ändring

Det stora magasinet är en robust byggnad som är relativt tålig för förändring. Samtidigt ska uttrycket hos de bärande byggnadselementen, som fasaderna med blinderingar och friser, de småspröjsade träfönstren, portar, luckor och skärmtak av trä och det höga brutna taket med takkupor bevaras. Om dessa ursprungliga delar förändras eller byts mot mindre anpassade, kommer det kulturhistoriska värdet att minska.

Interiört bedöms byggnaden vara tålig för förändringar. För att bevara det kulturhistoriska värdet och för att byggnadens historia ska vara fortsatt läsbar och möjlig att förstå, är pelarraderna en mycket viktig komponent. På ett respektfullt sätt ska dessa i en framtida ny användning vara exponerade. Även de få funktionsanknutna detaljerna, som trattar för säd och kraftiga vädringsbeslag, ska i alla fall i ett kulturhistoriskt motiverat urval bevaras.

Eftersom byggnaden är så stor, finns dock betydande möjligheter att inom olika våningsplan hantera volymen och dess detaljer på olika sätt. De nedre våningarna är redan idag kraftigt ombyggda medan de övre våningarna är mer i ursprungligt skick.

Rekommendationer exteriört:

- Fasaderna är i behov av viss lagning och underhåll. Om komplettering av tegel görs bör man använda ett liknande tegel. Vid omfogning bör ett rent kalkbruk användas eftersom det är det som använts tidigare. Hårdare bruk (KC- eller cementbruk) än det befintliga bör inte användas.
- Eftersom fasaderna tidigare tros ha varit ljus (ej vitt) slammade, kan det vara möjligt att åter slamma fasaderna. Om så görs ska kalkputs och

kalkavfärgning användas, både för att det är det material som använts tidigare och eftersom kalkputsen är mjuk och bättre än en hårdare puts kan ta upp rörelser i fasaden.

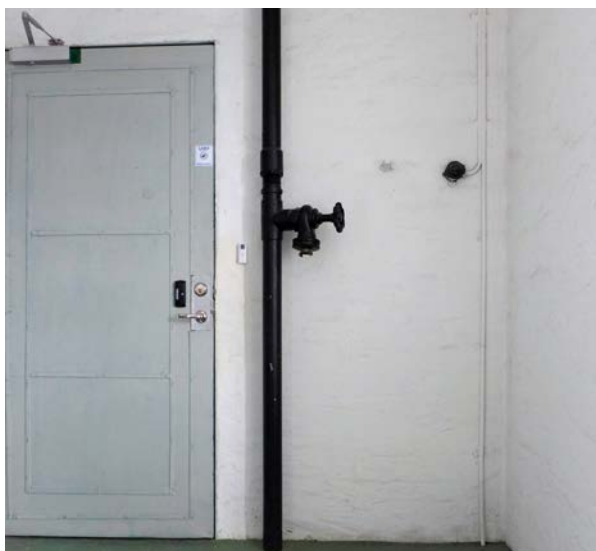
- Magasinet har många fönster och de är en mycket viktig del av byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Ett felaktigt fönsterbyte, utan rätt glas och bågar i den yttre karmen, skulle minska byggnadens kulturhistoriska värde. Fönstren är i varierande skick. I de nedre våningarna är de delvis renoverade och kompletterade med innerbågar under de senare decennierna, och delvis är underhållet mycket eftersatt. I första hand bör fönster renoveras och repareras. Fönster som är i alltför dåligt skick kan bytas mot fönster som utvändigt är kopior av de befintliga. Om samtliga fönster byts ska de befintliga fönstren utgöra faktisk modell för de nya, i fråga om material, dimensioner, spröjsar och läge i fasad. Innerbågar kan göras med energiglas eller isolerrutor. Oavsett val av åtgärd ska valsat glas, s.k. kulturglas, användas i ytterbågar. Fönster målas med diffusionsöppen oljebaserad färg, helst linoljefärg. Vattenbaserade färgtyper innehållande plaster ska ej användas.
- Träluckor för portar och fönster är ursprungliga och ska bevaras och underhållas. De är sannolikt tjärade från början och tjärning kan fortsatt användas som underhållsmetod. Ett annat alternativ är att olja dem med linolja, eventuellt spädd med balsamterpentin.
- Skärmtak ovan luckor på östfasaden bör bevaras och behandlas lika luckorna ovan.
- Byggnadens äldre plåttak bör bibehållas om det

Järnport på tillbyggnaden.

Interiör bottenvåning mot en av träportarna.

Trapphuset med putsade väggar och äldre järndörrar.

Ursprunglig järndörr i tillbyggnaden.

är i tekniskt dugligt skick. Om taket byts ska det ersättas av sinuskorrugerad plåt i samma dimension som den nuvarande. Flera olika dimensioner finns på marknaden. Taket målas svart. Takkupornas dimensioner och uttryck ska på samma sätt bibehållas.

Rekommendationer interiört:

- I några av våningsplanen bör byggnadens öppna magasinutseende bevaras, med raderna av träpelare och trägolv.
- Nuvarande bjälklag är tunna samtidigt som takhöjderna är problematiska. På entréplan är fri höjd (upp till första stödbjälken, bult och skruv ej inräknade) 2,43 m och den generella takhöjden är 2,91 m. De längsgående draglinorna har en höjd på 2,70 m. Äldre ritningar visar en generell takhöjd på 3,24 m här och sänkningen beror på att undertak har satts in i senare tid. Våningarna 1-6 tr har lägre takhöjd. Mätningar på våning 4 och 5 tr visar en generell takhöjd på 2,77 m (äldre ritningar visar 2,79) och en fri höjd på 1,98 m. Nockhöjden på översta vindsvåningen är 3,40 m. Takhöjderna ger utmaningar när det kommer till att inrymma nya verksamheter i byggnaden. Nya funktioner kan anpassa och nyttja ytorna på ett kreativt sätt som fungerar både för verksamheten och byggnaden. Ett alternativ som kan utredas är att öppna upp bjälklaget mellan några av våningsplanen för att skapa större och mer attraktiva lokaler. Byggnaden är så pass stor att den bedöms tåla sådana förändringar, så länge den ursprungliga planlösningen och konstruktionen finns bevarad i sin helhet på några av våningsplanen.
- Det ursprungliga trapphuset bör bibehållas som kommunikation i byggnaden. Ståldörrar bör bibehållas om möjligt och kan hållas uppställda.
- Ventilation och andra installationer bör dras i vertikala schakt för att minimera synliga vertikala kanaler och för att inte behöva ta våningshöjd i anspråk. Ett skissförslag på ny ventilation har framtagits av expertis i samband med denna utredning.
- Ett nytt hisschakt kan med fördel placeras i samma läge där den nuvarande transporthissen finns. ytterligare vertikala kommunikationer kan placeras i byggnadens motsatta del.
- Toalett paket och andra installationskrävande utrymmen bör placeras i samma del av byggnaden på samtliga aktuella våningar så att exempelvis VA-stammar kan samordnas.

4.2. Känslighets/tålighetsanalys

Följande känslighets/tålighetsanalys redovisas genom en färgskala som innebär riktlinjer för hur förändringstålga olika delar av byggnaden är. Den hanterar i första hand hela rum, men också konstruktiva byggnadsdelar som stompelare. Markeringarna avseende ytterväggar och tak som känsligt respektive hög känslighet ska läsas som gällande både interiör och exteriör. Detta bedöms vara fullgott i fråga om exteriören och därför redovisas inte känslighets/tålighetsanalysen separat på fasadritningar.

Analysen är ett komplement till kapitel 3.3, *Värdefulla delar och detaljer*, som redovisar vilka enskilda karaktärsdrag och byggnadsdelar som bör hanteras med särskild hänsyn vid ändringar. Den bör också samläsas med kapitel 4, *Kvaliteter att ta till vara/Rekommendationer vid ändring*. De tre materialen tillsammans avser ge ett underlag att konkret utgå ifrån vid ändringar.

Analysen bedömer byggnaden utifrån en skala med tre nivåer:

Hög känslighet (röd) innebär att mindre ändringar inom ytan kan genomföras under förutsättning att stor hänsyn visas för rummets/byggnadsdelarnas karaktär. Om material ersätts inom rödmarkerat område bör detta göras till material lika befintligt. Så

långt möjligt är det också av vikt att det ursprungliga materialet bibehålls.

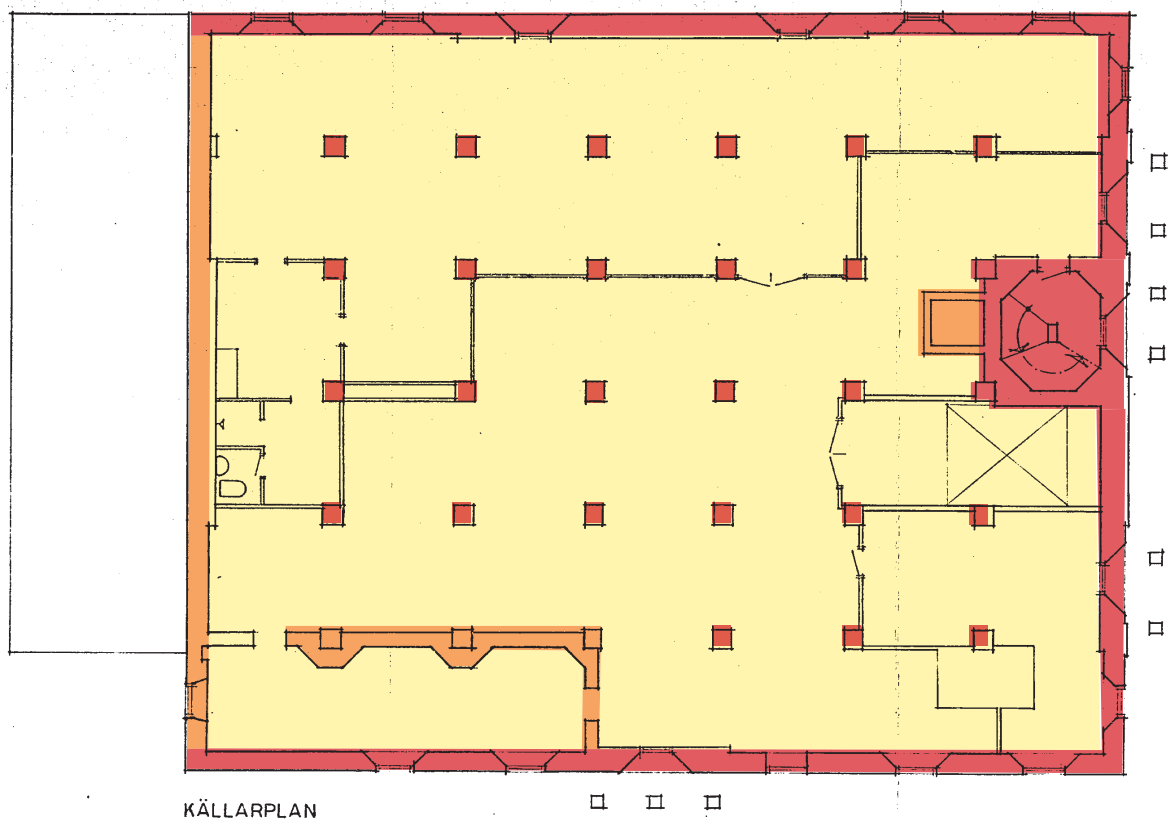
Känsligt (orange) mot förändring innebär att befintliga värden är av sådan art att förändring kan göras under förutsättning att åtgärden görs med hänsyn till utpekade värden.

Tåligt (gul) innebär att rummet/byggnadsdelen är av föränderlig karaktär eller har givits en gestalt som saknar tydlig koppling till byggnadens kulturhistoriska bakgrund. Tåliga ytor bedöms kunna förändras utan påtagliga negativa konsekvenser för byggnadens kulturhistoriska värden.

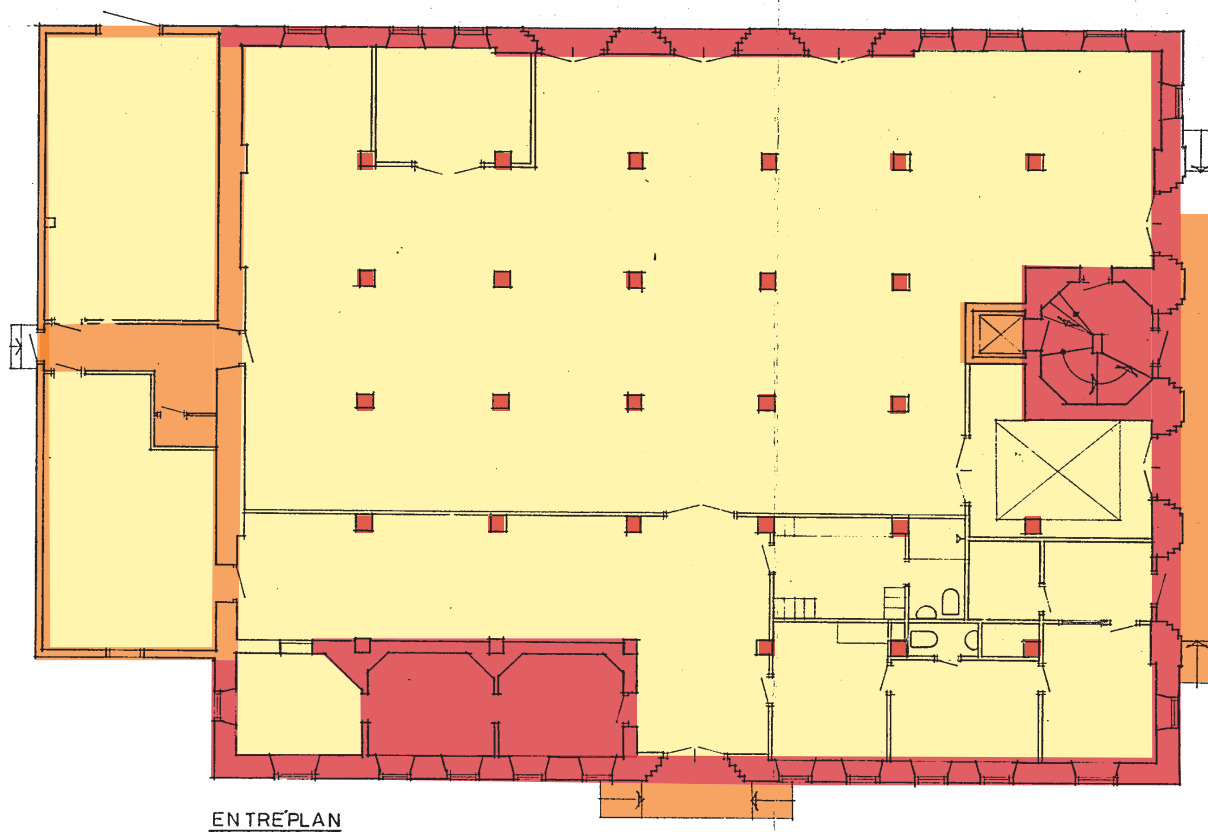
Sammanfattning av analys

Byggnaden bedöms som tålig i den generella planlösningen. Stompelare av betong i källaren och av trä i resten av byggnaden, samt det stora trapphuset, bedöms vara mycket känsliga, liksom yttervägg, fasad och fönster på den ursprungliga byggnaden. På bottenvåningen bedöms det ursprungliga kontoret och dess mellanväggar som mycket känsliga, medan motsvarande väggpartier i källaren bedöms vara känsliga. Gavelvägg mot tillbyggnaden samt tillbyggnadens fasad och entré på bottenvåningen bedöms vara känsliga.

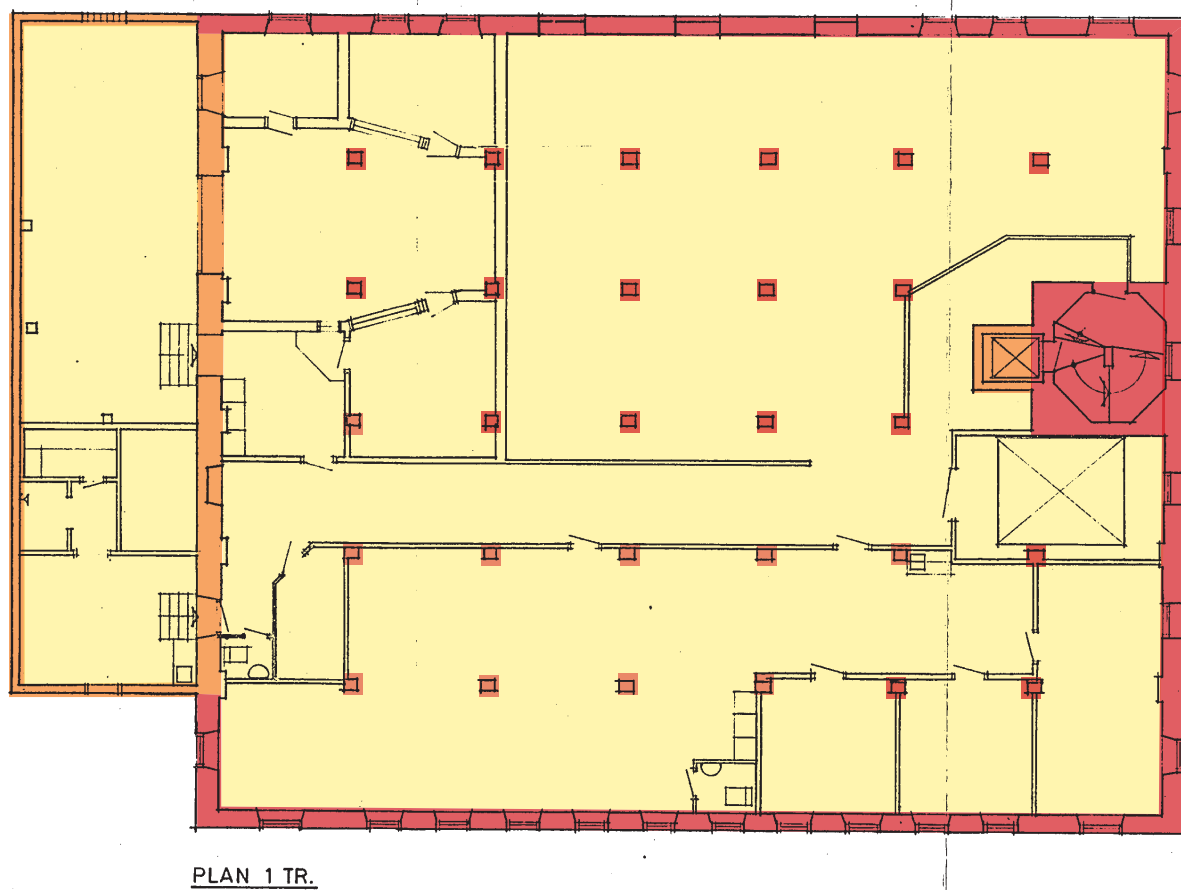
4.1.1. Plan 1 Källarplan

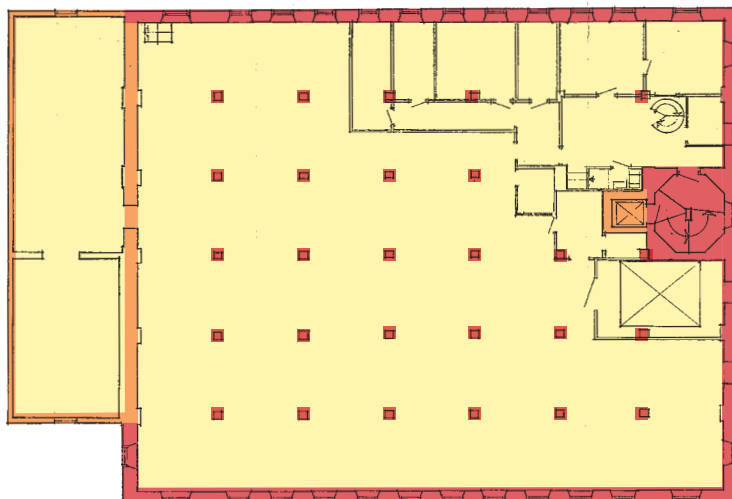
4.1.2. Plan 2 Bottenvåning

4.1.3. Plan 3 Vån 1 tr.

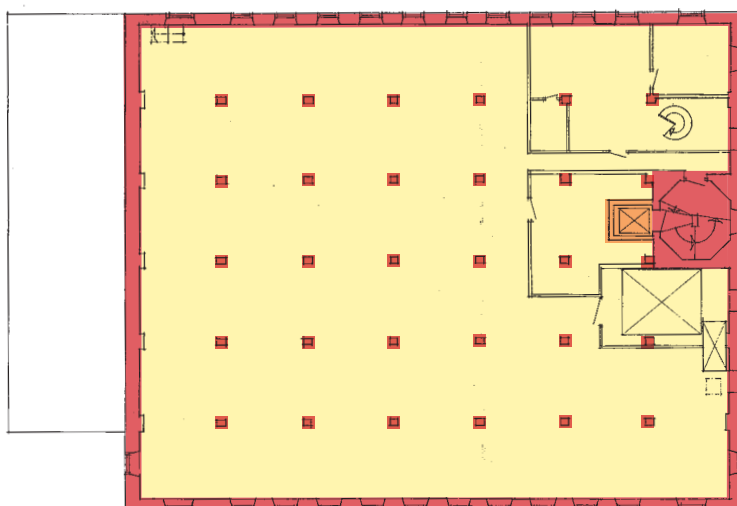

4.1.4. Plan 4 Vån 2 tr.

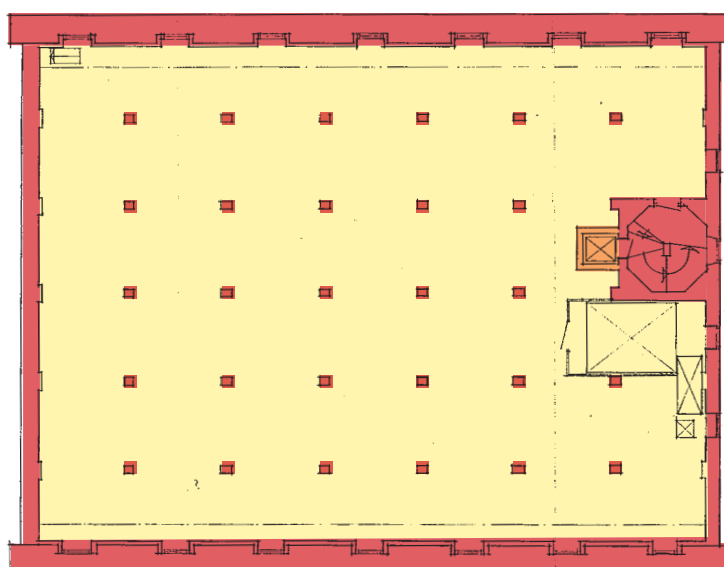
PLAN 2 TR.

4.1.5. Plan 5 Vån 3 tr.

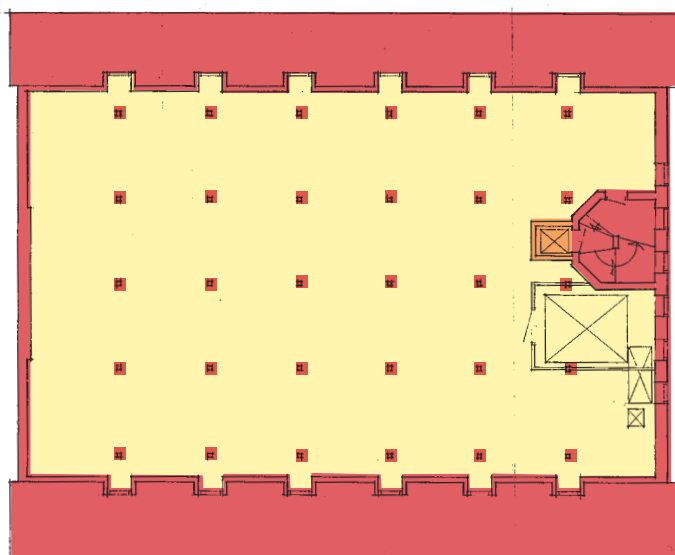
PLAN 3 TR.

4.1.6. Plan 6 Vån 4 tr.

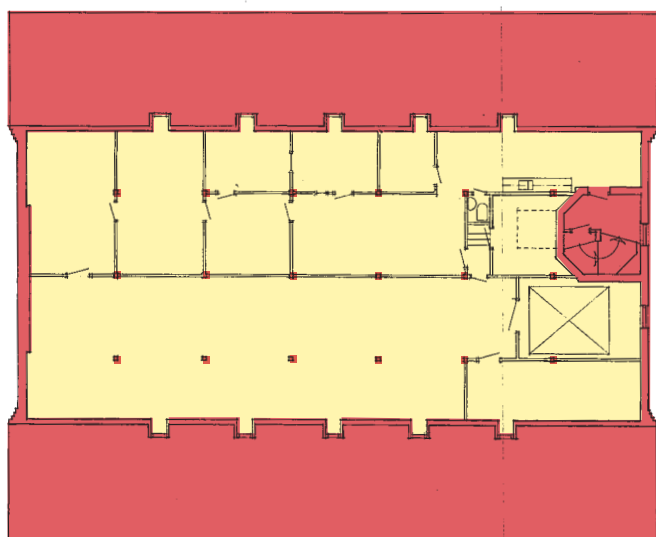
PLAN 4 TR.

4.1.7. Plan 7 Vản 5 tr

PLAN 5 TR.

4.1.8. Plan 8 Vản 6 tr

PLAN 6 TR.

5. HISTORIK

Hamnmagasinet tillhör de äldre byggnaderna i Södras hamn- och industriområde. Den uppfördes för att marknadsföra spannmål från kontrollodlingar i Mälardalen via hamnen. Funktionen som spannmålsmagasin togs över av områdets nya, stora silobyggnad i kvarteret Skonaren 1965. Hamnmagasinet är idag mycket välbevarat och vittnar genom gestaltning och volym om tidigare funktion och betydelse.

Magasinet gestaltar den vid tiden viktiga relationen mellan jordbruksproduktionen och hamnen, handeln och exporten.

5.1. Södertälje Södra

Mellan Torpaviken och Saltskogfjärden till Maren gick fram till år 1819 den urgamla, och för stadens tillblivelse så betydelsefulla, vattenleden som en gång förbundit Mälaren med Saltsjön. Kring tidigt 1900-tal påbörjades en breddning av vattenleden men projektet fick ge vika när Scania expanderade på 1960-talet och den går nu istället delvis under marken i en kulvert. Tanken var att anlägga en uthamn från Torpaviken men det genomfördes aldrig.

Området hette ursprungligen Kolpenäs och skänktes av Hertig Karl till staden i slutet av 1500-talet. Senare fick det namn Näset men har efter järnvägsstationen som stod klar år 1921 benämnts Södra.

Sedan 1800-talets mitt har en etablerad industri-verksamhet funnits i hamnområdet med en kraftig utveckling under 1940-talet då verkstadslokaler uppfördes i uthamnens norra del. På 1960-talet utvecklades hamnen till att bli en styckegodshamn.

Under 1800-talet låg Saltsjökafeet vid Hälsokullen samt ett intilliggande kallbadhus mellan 1888-1917. Näset, som utgjort donationsjord från Hertig Carl till staden, planlades i tomter under tidigt 1900-tal.

Kring sekelskiftet 1900 fanns planer på att anlägga en helt ny stadsdel i nuvarande Södra och 1903 gjordes en stadsplan av Per Olof Hallman, en av sin tids ledande stadsplanarkitekter. Planen omfattade villabebyggelse, flerbostadshus, torg, varmbadhus, kyrka, saluhall och brandstation. Ett järnvägsspår skulle gå från Södertälje central till en station vid Uthamnen och därifrån skulle en spårväg leda till Havsbadet. Projektet kunde dock inte genomföras.

Under början av 1920-talet anlades stationen Södertälje Södra, idag Södertälje Hamn. En stadsplan, grundad på Hallmans plan, upprättades under 1920-talet av stadsarkitekten Cyrillus Johansson och Albert Liljenberg. Tio år senare exploaterades området med bostadsbebyggelse. Esplanaden som löper genom området är en kvarvarande del av Hallmans förslag och uppkallades efter Karl IX, tidigare Hertig av Södermanland.

Fotografi som visar det nyuppförda hamnmagasinet, sannolikt snart efter att tillbyggnaden uppförts 1919. Bilden illustrerar hur området vid tiden till stor del inte var ianspråktaget, och förutom en mindre byggnad som här är okänd, är det obebyggt kring magasinet. Fotografi privat.

Häradsekonomska kartan från 1901-06 visar att järnvägen redan var etablerad i hamnen. De stora dragen i nuvarande planstruktur kan också ses som planerad exploatering. Platsen för hamnmagasinet är markerad. Lantmäteriet.

Den ekonomiska kartan från 1951 visar att det då fanns fler spannmålsmagasin längre söderut i hamnen. Den stora fastigheten Isbrytaren söder om Kryssaren var i huvudsak obebyggt. Lantmäteriet.

5.2. Uthamnen

Södertälje uthamn har anor sedan 1500-talet då där fanns en kaj varifrån koggar trafikerade norra Tyskland. Under 1500- och 1600-talen var det var främst järnvaror från Bergslagen och Södermanland som omlastats i Mälarhamnen och som utforslades vid Södra. I och med det bottniska handelstvånget 1636 ströps dock hamnen på sin trafik.

På 1860-talet etablerades en lysoljefabrik vid

Framnäs som därför kallades för Oljeb bruket och i slutet av århundradet även en lådfabrik. AB Baltic, som tillverkade separatorer hade verksamhet i området från tidigt 1900-tal.

År 1926 flyttade Blomqvists Verkstadsaktiebolag till Uthamnen med tillverkning av svarvar, blandningsmaskiner m.m. Under tidigt 1900-tal började kol fraktas från Uthamnen till Norra Södermanlands järnväg och 1919 byggdes Uthamnen ut. Kring 1935 uppfördes

fabrikslokaler i norra delen av området för Siporex och för företag som sålde olika maskiner. Under början av 1960-talet blev Uthamnen främst en hamn för styckegodstrafik.

5.3. Byggnadshistorik

Magasinet uppfördes 1918 av Svenska Lantmännens Utsädesaktiebolag. De första lantmannaföreningarna hade bildats i Skaraborgs län under 1800-talets slut och Svenska lantmännens Riksförbund bildades år 1905. I magasinet i Södertälje hamn lagrades och betades utsäde inför vidare transporter sjövägen. Utsädet transporterades sannolikt till magasinet via tåg, där hamnens räls gick hela vägen fram till byggnaden. Destinationerna för sjötransporterna har inte hittats i källmaterialet men generellt var det svårt med handeln inom Europa under Första världskriget, och istället ökade exporten till Amerika vid tiden.

Lantmännen hade ökat sin omsättning från drygt 7 till 45 miljoner mellan åren 1910 och 1919 och medlemsskapet hade vuxit i stadig takt. 1916 hade man förvärvat egna ångare och under några år kunde man själva sköta sjötransporter. Magasinet uppfördes under denna expansiva period, tre år efter att Lantmännen uppfört det första av magasinen i Frihamnen i Stockholm.

Markförhållandena på platsen gjorde att magasinet byggdes med en grundläggning dels på pålar, dels

på sulor på mark. Källarvåningen har en stomme av betong medan våningarna över mark fick en bärande trästomme med täta pelarrader, typisk för tidens magasinsbyggnader. Ytterväggar, innerväggar samt trapphusväggarna är av tegel. Stommen gjordes enligt en konstruktion för lagerhus som ingenjören och professorn Carl Forssell hade upfunnit och patenterat. Metoden hade utvecklats eftersom man under Första världskriget såg ett stort behov av att snabbt kunna uppföra många stora lagerbyggnader för spannmål. Trä var ett mer beprövat material i Sverige än betong, och trä var också billigare och ansågs ge ett lämpligare lagringsklimat för spannmål.

Murad vägg mot väster på våning 5 tr. Samtliga fönster på gaveln har murats igen men finns kvar som nischer både exteriört och interiört.

Fotografi från omkring 1920. På bilden ses hamnen och den lastkran som ännu finns kvar på plats. En mindre båt ligger an vid kajen. Till höger ses hamnmagasinet. Foto ???

Konstruktionen innebar en träkonstruktion där alla bärande delar bestod av firsågat timmer och plank som hölls samman av bultar och friktions- eller reffelbrickor. Pelarna består enligt nybyggnadsritning av stående plank. Golvbjälkarna i hamnmagasinet gjordes som kontinuerliga balkar som bultades samman sinsemellan och vid pelarna, där de överlappade med en halv meter åt var sida. Bärlinor fästes vid pelarna med reffelbrickor och bultar där de också förstärktes med upplag av en 1,6 m lång bjälke av samma dimension. Ytterväggar och fasader är i tegel. Takvåningarna har innerväggar av trä. Gavlarna är till sin helhet utförda av tegel.

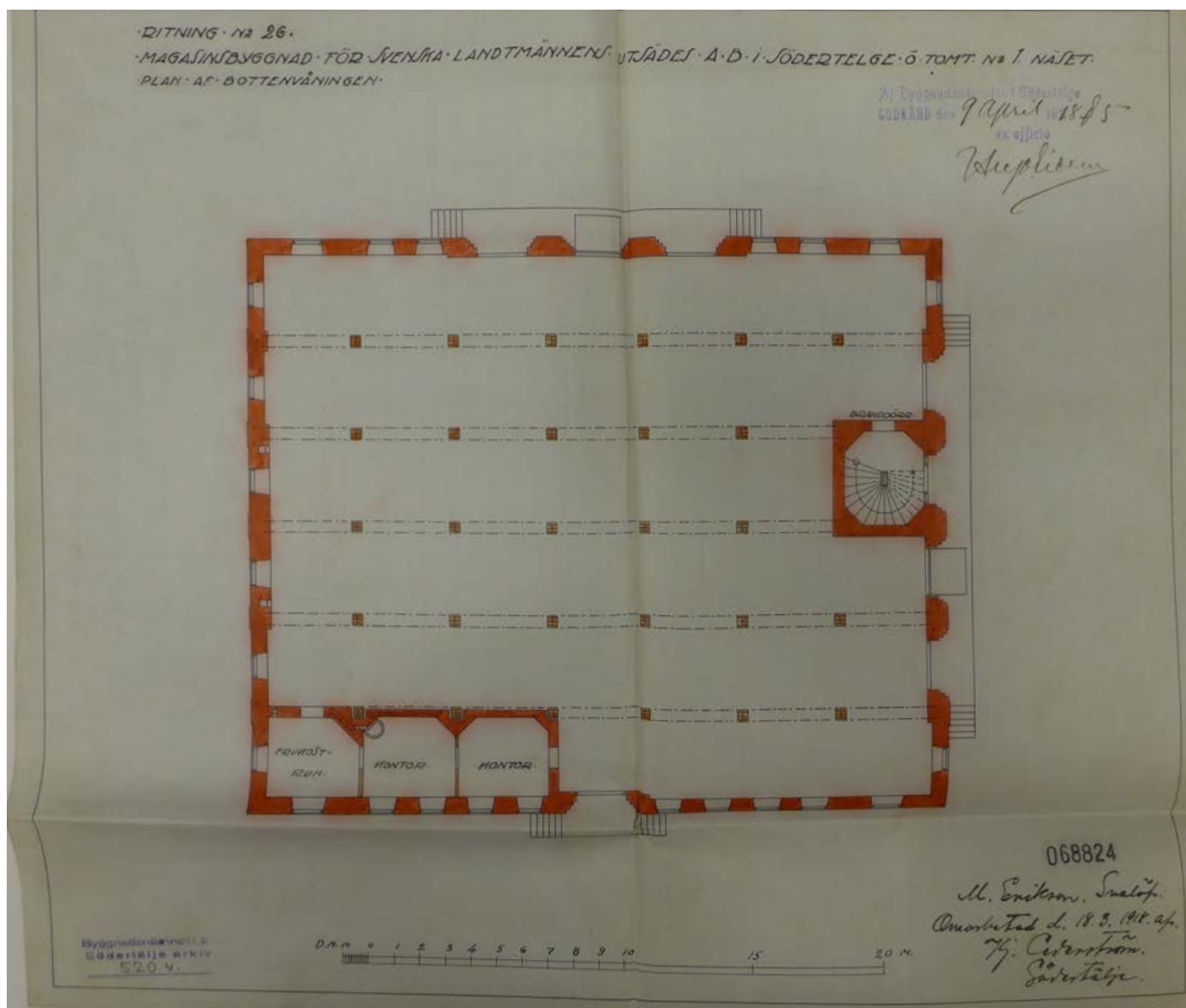
Äldre fotografier och färgrester på fasaden antyder att den från början varit tunt slammad i ljus kulör. Småspröjsade enkelglasfönster av trä utfördes sidohängda i de nedre våningarna och överhängda med rejäla vädringsbeslag av plattjärn i de övre våningarna. Taket fick ett högre uttryck med takkupor i tre våningar: Vilken taktäckning byggnaden haft från början är något oklar. Vid 1974 års inventering anges att det då var enkupigt tegel på taket, och sannolikt var detta då ursprungligt. När det ersattes av den nuvarande taktäckningen av sinuskorrugerad plåt är här okänt. Våningshöjderna minskar något uppåt i huset.

Fotografi från 1974 som visar tillbyggnaden från nordväst. Ur kulturhistorisk inventering. Idag är skorstenarna rivna.

Fotografi ur kulturhistorisk inventering 1974. Inventeringstexten anger att byggnaden var grönmärkt i inventering 1968 och att bevarandetillståndet var gott. Här anges också att taket var täckt med rött, enkupigt tegel.

Nybyggnadsritning som visar byggnadens bottenvåning. Här ses att ytterväggar är rödmarkerade för tegel och pelare är gula för trä. Ritningen för källaren illustrerar betongstommen genom grå kulör och en sektion visar rött för tegel även på taket. Ritningen är upprättad av M. Erikson, Svalöf och omarbetad 18/3 1918 av Hjalmar Cederström, Södertälje stadsarkiv.

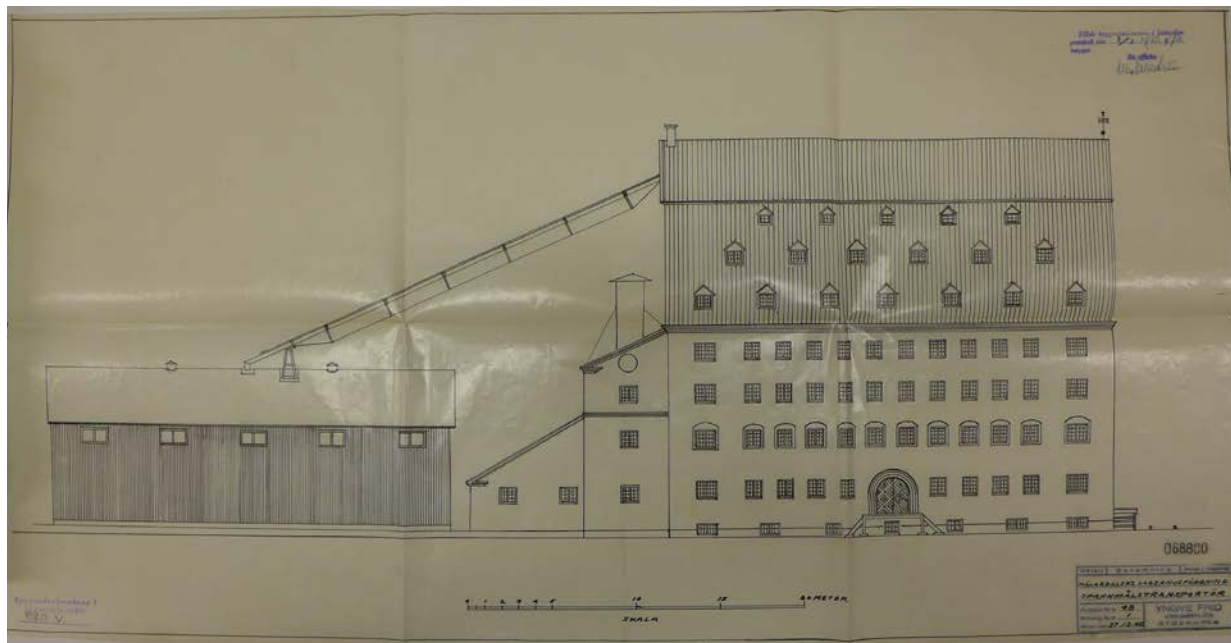
Byggnaden i sig eller tidiga ritningar ger inga svar på hur den disponerades eller sädens färd in, genom och ut ur huset. Redan 1919 upprättades ritningar för utbyggnad av magasinet mot väster. Från 1954 finns en ritning på utökning av personalutrymmen i utbyggnadens lägre del. Vid senare tillfälle har denna lägre del rivits.

Handlingar från 1943 visar hur en spannmålstransportör för lössäd uppfördes mellan hamnmagasinet och trämagasinet väster om huvudbyggnaden. Lagerbyggnaden av trä var uppförd efter ritning daterad 1938 och hade använts för lagring av spannmålet i säckar. Handlingarna beskriver hur det på grund av "tidsförhållandena" (läs under Andra världskriget) var svårt att anskaffa lämpliga säckar och att löslagring inne i magasinet blev nödvändigt. Det beskrivs hur samtliga plan behövde brukas för lagring på grund av brist på lagringsutrymmen. Det framgår också att det var statens säd som lagrades i magasinet, som då förestods av Mälardalens lagerhusförening u.p.a.

Lössäden togs härefter in i trämagasinet för vidare transport via transportören in i det stora magasinet.

Från 1944 finns handlingar som visar en ombyggnad av hamnmagasinet, med en utökning av den tidigare lilla kontorsavdelningen med fler rum en trappa upp, med expedition, toalettutrymmen, chefs- och kamrersrum. En trappa från källarplan till våning 1 tr. finns utritad. Det är tveksamt om ändringarna utfördes, inga spår av dem finns kvar i byggnaden idag. Från 1954 finns åter ändringsritningar av personalutrymmen, denna gång i tillbyggnaden mot väster. Handlingarna anger att det rör personalrum för Sörmländska Lantmännens Centralförening. Tillbyggnaden är idag förkortad till ca 1/3 av ursprunglig längd, och personalrummen fanns enligt ritning i den idag rivna delen.

I ett förslag till ny tomtindelning 1956, när Stadsäga 520 fick den nya beteckningen Kryssaren 2, anges Mälardalens Utsädes AB som ägare av magasinet och lagerbyggnaden.

Ritning på spannmålstransportör mellan magasinen. Här ses också tillbyggnadens ursprungliga utseende. Upprättad av Ingenjör Yngve Frid, Stockholm 1942. Södertälje stadsarkiv.

Magasinet användes för mellanlagring av utsäde fram till dess att Svenska Lantmännen byggde den en stor silo längre söderut i hamnområdet 1965. Silon övertog då funktionen av spannmålsmagasin.

Ritningar på hiss i anslutning till trapphuset är upprättade 1959-60. Hissen är varsamt placerad mellan pelarna i den bärande träkonstruktionen.

Det är okänt om betning av utsäde har utförts i byggnaden, eller om man endast har förvarat betat utsäde här. Betning med metylkvicksilver, den vanligaste kvicksilverföreningen vid betning, förbjöds 1966 och sedan 2009 är kvicksilver närmast helt förbjudet överhuvudtaget. Mätningar 2017 har visat på delvis förhöjda, men måttligt hälsovådliga, kvicksilverförekomster i huset.

Från 1994 finns ett bygglov i efterhand där bland annat lasthissen intill trapphuset och merparten av de sekundära mellanväggarna på källarplan, entréplan och våning 1 tr redovisas som redan befintliga på relationsritningar. Funktioner som anges i ombyggnadsritningar daterade samma år är kontor, lager och inspelningsstudio. Ändringarna gjordes bland annat för Unik Hundfoder AB på bv, för VISAB/OK Petroleum samt för blivande arbetslokaler för Åhréns, som då var relativt ny ägare av fastigheten.

1996 byggde Åhréns Åkeri AB om plan 2 tr till egna kontorslokaler. Här inreddes reception, mottagning och kontor. Ritningarna visar också nybyggnad av den spiraltrappa som finns i husets västra del, samt fortsatt lager på våning 3 och 4 tr. Arkitekt vid 1990-talets ändringar var Stefan Wikström Arkitektkontor i Södertälje. Från denna tid är också

invändiga väggmålningar av Terho Niskanen, en av landets mest erfarna motivlackare. Dessa målningar finns i entrén (utförd tillsammans med H. Salmi), spiraltrapphuset samt i entré och kaprum på våning 2 tr. Åhréns Åkeri äger också idag byggnaden och använder en stor del av den till förråd och lokaler för transportpersonal.

2001 inreddes och renoverades den fotoateljé som upptar en stor del av entréplan för Ateljé Schulte AB. Fönster renoverades och försågs med nya anpassade innerbågar. Golvet i lokalen isolerades underifrån liksom taket.

2006 flyttade Ba Konstgjuteri AB in på våning 1 tr. Samtidigt gjordes vissa renoveringar av lokalerna.

Lokaler har inretts på plan 2 och halva plan 3 tr för Züblin, som flyttade in i huset hösten 2016. Lokalerna är tillfälliga fram till 2020.

Företag som finns på adressen idag är förutom de ovan nämnda bland annat Norra Näs, Montage och Ventilation, Ventassistans samt Kryssningsbutiken. Sex personer är också skrivna på adressen.

6. NULÄGESBESKRIVNING

Hamnmagasinet har en enhetlig och uttrycksfull gestaltning. Dess stora volym tillsammans med en fri placering och relativt låg bebyggelse i omgivningen, ger den ett dominerande läge i området.

Här redogörs kortfattat för magasinets exteriöra och interiöra utseende, material och karaktär. Hamnmiljön beskrivs översiktligt.

6.1. Hamnområdet

Södertälje uthamn är ett industriområde präglad av både större och mindre anläggningar och verksamheter. Visuellt domineras det av hamnmagasinet och den höga, yngre silo som på 1960-talet ersatte magasinet. I övrigt är bebyggelsen låg och utbredd, med främst större, låga hallar i en storskalig kvartersstruktur. Området sluttar österut mot hamnen där vissa rester av tidigare hamnverksamhet finns kvar, som järnvägsspår och en lastkran för lastning och lossning av gods. I väster gränsar industriområdet till småskalig flerbostadsbebyggelse och mindre villaområden, anlagda intill järnvägen och motorvägen som utgör en tydlig västlig barriär. Här finns också stationen Södertälje hamn, vars stationshus utgör ett av kommunens fyra byggnadsminnen.

Fastigheten Kryssaren 2 är 1 925 m² och merparten är bebyggd. Tomtmarken är till sin helhet asfalterad och saknar växtlighet.

6.2. Exteriör

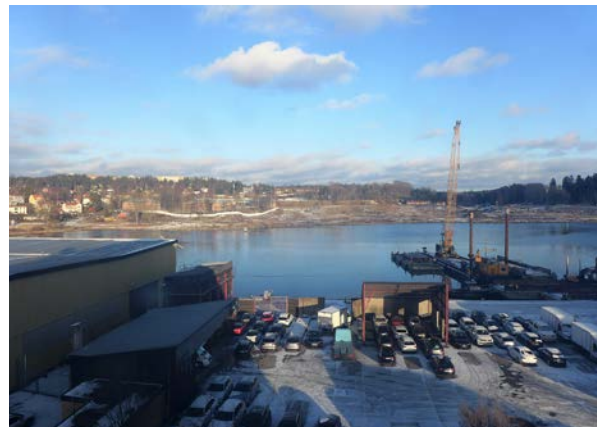
Magasinet har en stor volym som består av den ursprungliga byggnaden och en tillbyggnad, tillkommen redan enligt ritningar 1919 och delvis riven efter 1950-talets mitt. Byggnaden har en låg gjuten sockel som idag är mörkt gråmålad. Fasaderna är av rött tegel som tros ha varit tunt slammade, eftersom det partiellt finns spår av puts eller färg, och äldre bilder visar en fasad som tycks vara jämnare i kulören.

Fasaden kröns av en kraftig, utkragande takfris som också bildar ett karaktärsfullt motiv på gavlarna, och utgör krön på gavlarnas fem murade lisener. Våning 1 tr är exteriört husets markerade våning med murade, lätt indragna fönsternischer med rundbågiga krön. Likandana rundbågar återkommer på den mellansta takvåningens (våning 5 tr) fönster.

På gaveln mot hamnen är fönstren på våning 1 tr markerade med bastanta svartmålade sadeltak som sannolikt skyddade bommar för vinschar eller annan inlastningsanordning av säd. Dessa fönster är indragna i liv med innerväggarna och försedda med

kraftigt sluttande solbänkar av koppar. Övriga fönster sitter i liv med ytterfasad.

Gavelfasaden mot väster har enligt ritning haft lisener och markerad första våning, liknande ostfasaden, men är idag dold av tillbyggnaden.

Vy mot öster från ett fönster högt upp i magasinsbyggnaden.

Vy mot öster med magasinet till vänster och kajen rakt fram i bild.

Vy mot norr med magasinet i fonden. Till vänster kv. Isbrytaren, till höger parkering innan kajen tar vid.

Exteriör mot sydväst.

Exteriör mot nordost.

Byggnadens tak som idag är plåtklätt men sannolikt ursprungligen haft tegeltäckning.

Trämagasinet som byggdes efter ritningar från 1938 står väster om tegelbyggnaden.

Översikt mot norr. Här ses hammagasinet och till vänster i bild trämagasinet.

6.3. Interiör

Byggnaden har fyra hela våningar samt tre stora takvåningar, vind och en hel källarvåning. Byggnadsarean är uppskattningsvis 4 000 m², relativt jämnt fördelade på åtta våningsplan om ca 500 m². Den är mot öster grundlagd på berg och i den västra delen pålad. Dessa olika grundläggningssätt enligt tekniska inventeringar ha lett till mindre sättningsskador i byggnaden, men i stort tycks byggnadens stomme vara i gott skick. Ovan den murade källarvåningen är hela stommen av trä, klädd med tegel.

Stomme

Byggnaden har en bärande trästomme med täta pelarrader, typisk för tidens magasinsbyggnader. Stommen är utförd enligt ingenjören och professorn Carl Forsells patenterade konstruktion, och innebär en träkonstruktion där alla bärande delar består av firsågat timmer och plank som hålls samman av bultar och räffelbrickor. Ytterväggar och fasader är i tegel. Takvåningarna har innerväggar av trä. Gavlarna är till sin helhet utförda av tegel.

Våning 4 tr. Hisschaktet från 1960-talet i tegel ses framför trapphuset och gavelvägg i slammat tegel.

Våning 4 tr, med järndörr mot trapphuset.

Karaktäristisk interiör från ett av de ännu öppna våningsplanen.

Trappuset som går igenom samtliga våningsplan.

Kommunikationer

Mot ostgaveln finns byggnadens enda ursprungliga vertikala kommunikation i form av ett murat trapphus som på 1960-talet försågs med en mindre personhiss. På 1990-talet är, med bygglov i efterhand, en öppen transporthiss våldsamt installerad mellan bottenvåning och våning 6 tr, det vill säga genom samtliga mellanbjälklag av trä. Hisschaktet skär genom våningarna utan några större avvaxlingar eller stabiliseringar av draglinor och bjälkar. På 1990-talet uppfördes också en mindre spiraltrappa i husets sydvästra del, mellan bottenvåningen och våning 3 tr. Denna är placerad i ett fack mellan fyra pelare och påverkar inte den bärande konstruktionen.

Våningsplan

Källaren har golv och ytterväggar av betong. Även pelarna är här i betong som del av grundens stompelare. Några ursprungliga mellanväggar är murade i tegel, likt trapphusets väggar. Idag finns fler mellanväggar som delar in det tidigare mestadels öppna våningsplanet.

Vy inifrån lasthissen.

Källaren har samma pelarindelning som övriga byggnaden men har en stomme helt i betong.

Detalj betongpelare och träbjälklag i källaren.

Entrén och delar av Ahréns kontor dekorerades med väggmålningar på 1990-talet. Här en historisk vy över hamnen med magasinet till vänster.

I kontorslokalerna på våning 2 och 3 tr har nya golv lagts in och mellan draglinorna finns släta undertak.

På bottenvåningen är takhöjden större än på övriga våningsplan. Ursprungligen fanns här kontor mot den södra långsidan, de enda ursprungligen inredda rummen i den stora lagerbyggnaden. Dessa rum finns till volymen kvar idag men indelningen och dörröppningar har ändrats något. Rummen var låsta vid inventeringstillfället och har inte kunnat studeras i fråga om utseende och eventuella historiska spår. Delar av bottenvåningen har försetts med nya undertak som sänker takhöjden något. Idag är bottenvåningen indelad i flera lokaler och uppvisar varierande grad av bevarade detaljer. I huvudsak är pelarstommen exponerad.

Även på våning 1 tr upp finns verksamhetslokaler och lokaler som brukas av Ahréns anställda chaufförer. Hela våningsplanet är ianspråktaget med sentida planlösning och yttsikt. På våning 2 och 3 tr har ett

tillfälligt platskontor för Züblin inretts. Delar av detta var tidigare kontor för Ahréns, inrett på 1990-talet. Våning 3 tr är delvis också oinrett och används som förråd och installationsutrymme.

Våning 4 och 5 tr är i stort sett oförändrade sedan tiden som sädesmagasin. Våningsplanen används som förråd respektive står oanvända. De karaktäriseras av raderna av träpelare under öppna bjälklag av trä. Golven är enkla, obehandlade trägol. De fria takhöjderna är låga sett till rummens volym. På våning 6 har större ändringar gjorts. Här finns en sentida planlösning med flera inredda rum Våningsplanet är tomställt och i stort behov av åtgärder. Generellt för de övre våningsplanen och även den öppna vindsvåningen som nås via huvudtrapphuset, är att duvor tagit sig in genom trasiga fönsterrutor och delvis orsakat ett saneringsbehov.

Spår av tidigare verksamhet

Synliga rester av den tidigare funktionen är bland annat förvaringsplatser för säd/utsäde som finns utmärkta med numrerade skyltar, med start från källarplan och hela vägen upp genom byggnaden. En träkonstruktion för transport av säd mellan våningarna börjar på plan 6 tr. och mynnar ut på plan 3 tr. På de övre våningsplanen finns golvluckor och trattar i tak av trä och metall som visar på tidigare användning av byggnaden. Det har inte funnits något omfattande maskineri i magasinet, troligen endast någon mindre hiss, sortering, våg och packmaskin. Den utvändiga transportör som tillkom på 1940-talet mellan hamnmagasinet och trämagasinet är idag riven.

Trämagasinet som byggdes efter ritningar från 1938 står väster om tegelbyggnaden.

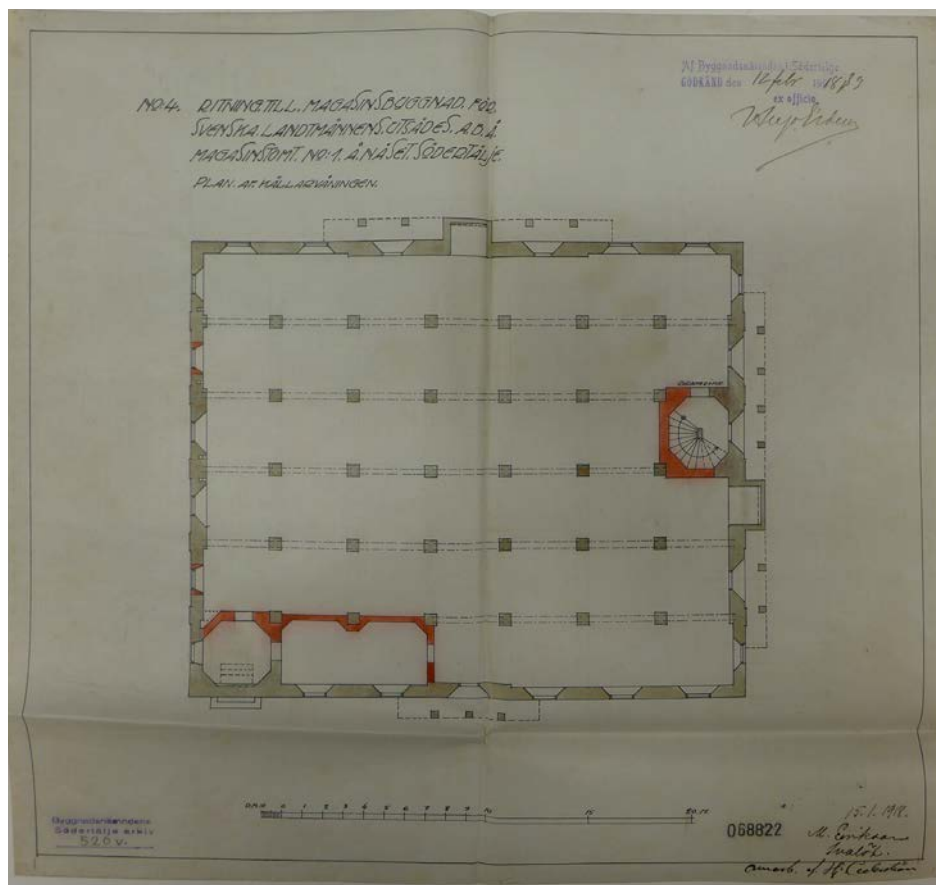

Luckor finns bevarade i golvet, liksom trattar i trä och metall.

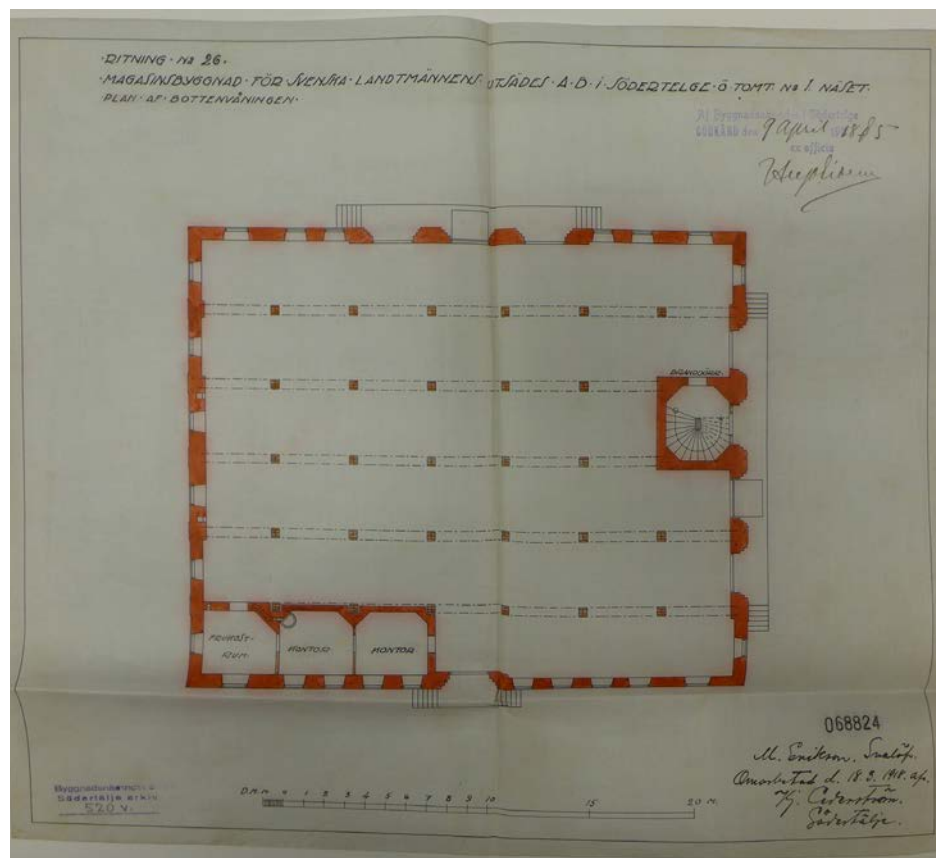

Invändig sädestransportör mellan våningarna.

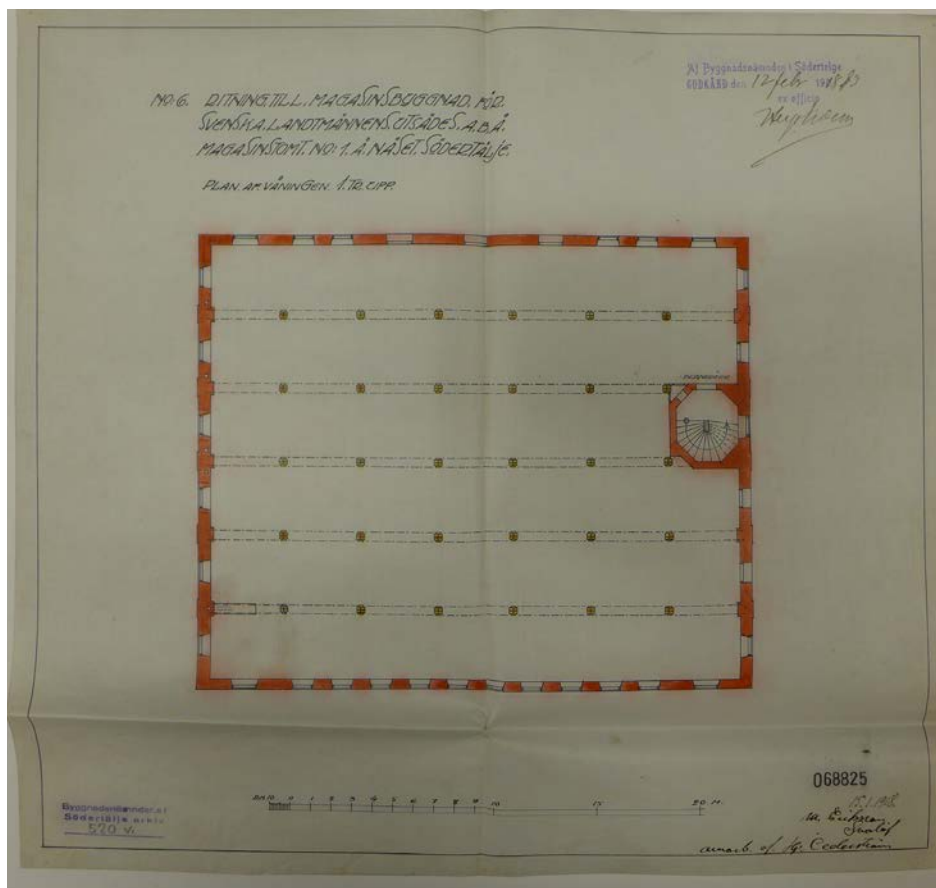
7. NYBYGGNADSRITNINGAR

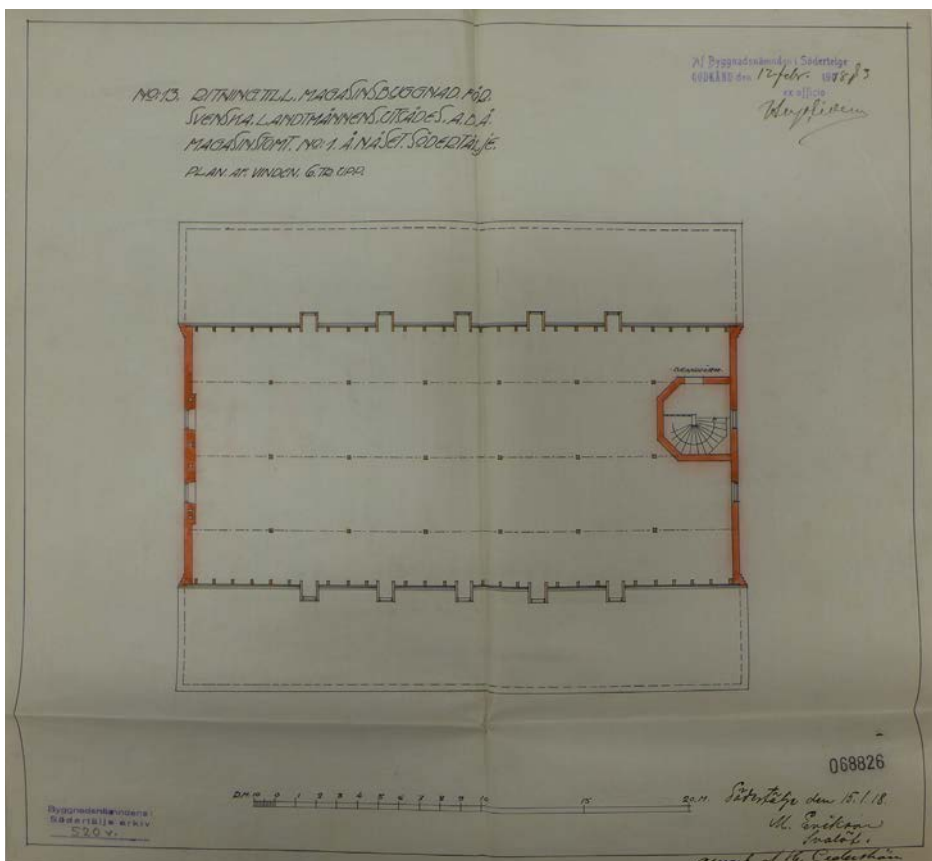
Källarvåning. Ritning upprättad av M. Erikson, Svalöf, omarbetad 15/1 1918 av Hjalmar Cederström, Södertälje. Södertälje stadsarkiv (SSA)

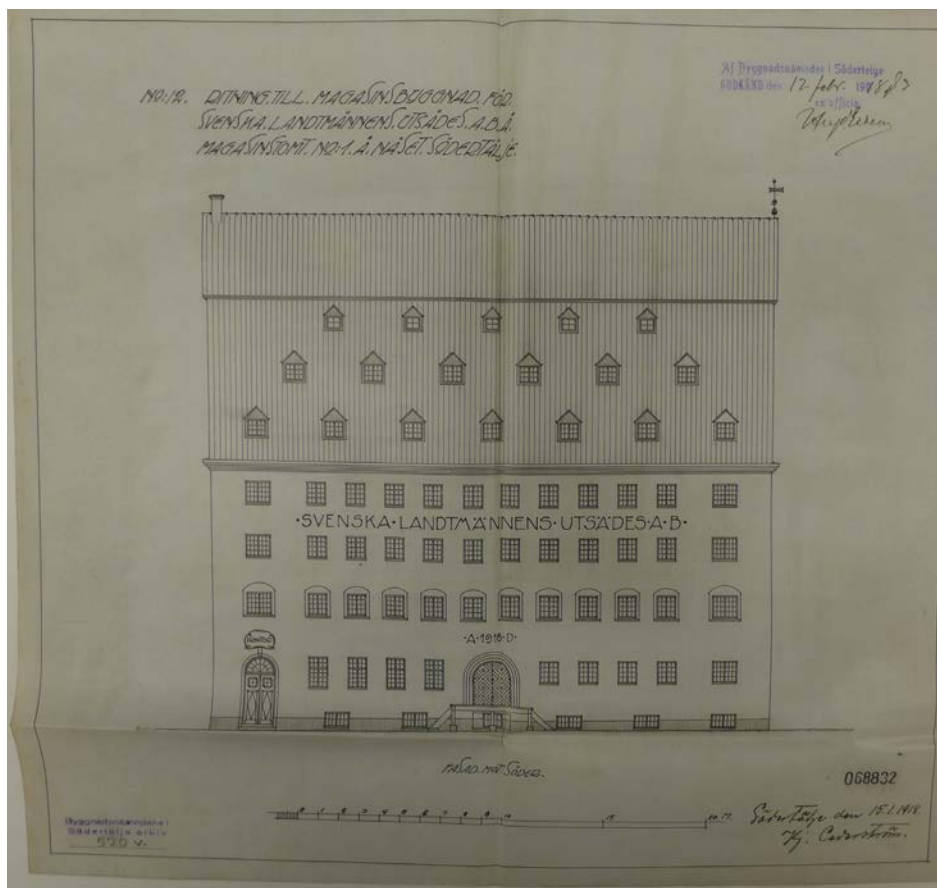
Bottenvåning Ritning upprättad av M. Erikson, Svalöf, omarbetad 18/3 1918 av Hjalmar Cederström. SSA.

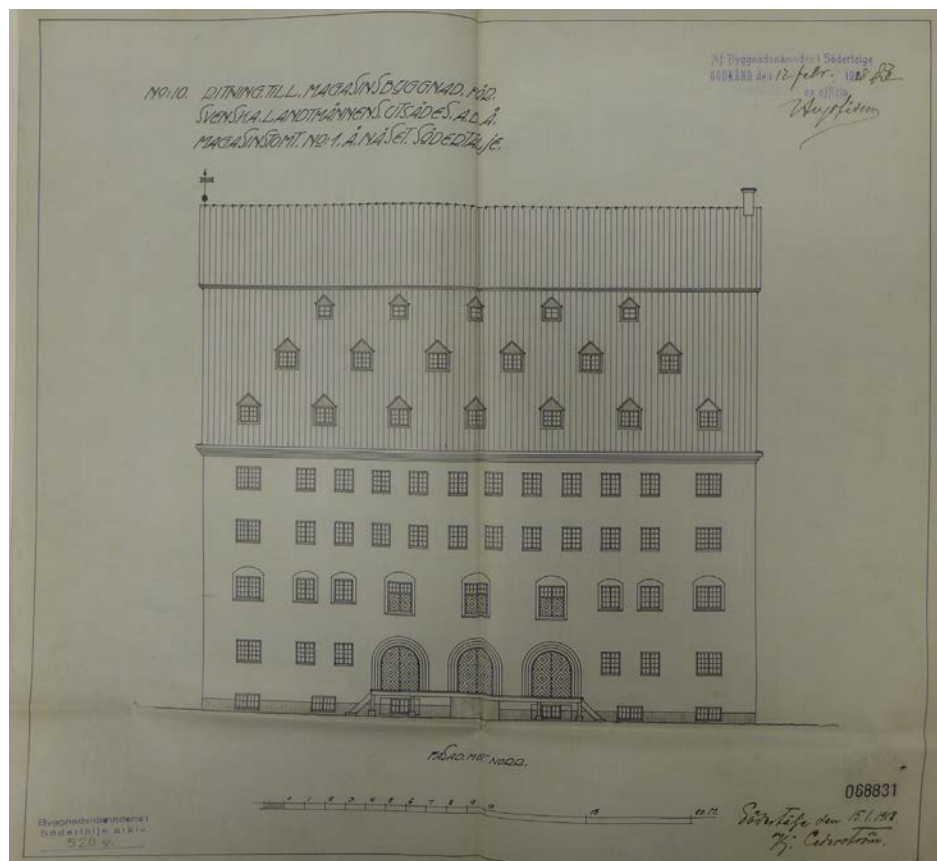
Våning 1 tr, Ritning upprättad av M. Erikson, Svalöf, omarbetad 1/51 1918 av Hjalmar Cederström. SSA.

Våning 6 tr. Ritning upprättad av M. Erikson, Svalöf, omarbetad 15/1 1918 av Hjalmar Cederström. SSA.

Fasad mot söder. Ritning upprättad av Hjalmar Cederström 15/1 1918. SSA.

Fasad mot norr. Ritning upprättad av Hjalmar Cederström 15/1 1918. SSA.

Fasad mot öster. Ritning upprättad av Hjalmar Cederström 15/1 1918. SSA.

Fasad mot väster. Ritning upprättad av Hjalmar Cederström 15/1 1918. SSA.

8. KÄLLOR

Södertälje stadsarkiv: Handlingar, ritningar och kartor.

Lantmäteriet: Historiska kartor samt aktuellt ortofoto.

Torekällberget: Historiska fotografier och inventeringsmaterial.

Södertälje kommun: Bygglövshandlingar, planer och kulturmiljöprogram.

Privata fotografier samt muntlig information har även använts.